

POPULLOMALARDA UCHRAYDIGAN MORFOLOGIK O'ZGARISHLARNI BAHOLASH

**Xursanov Asliddin Murat o'g'li
Allaberdiyev Hamro Davron o'g'li**

Annotatsiya

Mazkur maqolada popullomalarning (papillomalar) kelib chiqish sabablari, klinik ko'rinishlari hamda morfologik o'zgarishlari tahlil qilingan. Morfologik baholash natijalari asosida bu o'zgarishlarning xavfsiz yoki xavfli (displastik, prekarsinomatoz yoki karsinomatoz) holatlarga aylanish ehtimoli ko'rib chiqilgan. Maqolada gistologik va sitologik tekshiruvlarning diagnostik ahamiyati alohida ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Populloma, morfologiya, gistologiya, displaziya, benign neoplazma, epitelial o'zgarishlar, karsinoma.

Muammoning dolzarbligi

Popullomalar – epitelial to'qimalardan rivojlanadigan, odatda benign (yaxshi sifatli) o'smalar hisoblanadi. Ular turli ichki organlarda va teri ustida paydo bo'lishi mumkin. So'nggi yillarda ushbu o'smalarning ayrim hollarda malign o'zgarishlarga olib kelishi mumkinligi sababli ularni morfologik jihatdan o'rganish, tashxis qo'yish va davolash strategiyalarini ishlab chiqish dolzarb muammoga aylangan. Ayniqsa, inson papilloma virusi (HPV) bilan bog'liq holatlarda bu jarayon tezlashadi va onkologik xavf kuchayadi.

Kirish

Albatta, maqolaning **kirish qismini** yanada chuqurroq, ilmiy-odamona va tushunarli tilda kengaytirib beraman. Quyidagi kengaytirilgan kirish qismi popullomalar tabiatini, ular bilan bog'liq xavflarni, va nima uchun ularni o'rganish zarurligini izchil tushuntirib beradi.

Popullomalar – bu epiteliy hujayralarining giperplaziyasi natijasida shakllanuvchi, asosan benign (yaxshi sifatli) xususiyatga ega bo'lgan o'smalar bo'lib, inson organizmining turli sohalarida: teri, og'iz bo'shlig'i, nafas yo'llari, siydik-tanosil tizimi va hatto ichki a'zolarida ham uchrashi mumkin. Bu o'smalar tashqi ko'rinishidan ko'ra ko'proq morfologik tuzilishi va o'zgarishlari jihatidan e'tiborli bo'lib, ular ayrim hollarda xavfli shakllarga o'tishi mumkin. Ayniqsa, inson papilloma virusi (HPV) bilan bog'liq holatlar bunday xavf ehtimolini oshiradi.

Popullomalar har doim ham o'zini simptomlar orqali namoyon qilavermaydi. Ko'pincha ular tasodifan aniqlanadi yoki faqat kosmetik muammo sifatida qabul qilinadi. Biroq so'nggi yillarda olib borilgan klinik va morfologik tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, popullomalar morfologik jihatdan murakkab va o'zgaruvchan tuzilishga ega bo'lib, ba'zi hollarda hujayra darajasida displaziya yoki hatto malignizatsiyaga olib keluvchi o'zgarishlarni o'z ichiga olishi mumkin. Shu bois bu o'smalarni faqat "zararsiz o'sma" deb qabul qilish noto'g'ri yondashuv hisoblanadi. Ayniqsa, ayollar sog'lig'i nuqtai nazaridan bachadon bo'yni popullomalari alohida xavfli guruhga kiradi. Statistika ma'lumotlariga ko'ra, bachadon bo'yni saratoni bilan og'rikan ayollarning katta qismida ilgari HPV bilan bog'liq popullomatoz o'zgarishlar aniqlangan. Bu holat morfologik tekshiruvlarning ahamiyatini oshiradi.

Morfologik o'zgarishlar — ya'ni hujayra va to'qima darajasida ro'y beradigan patologik jarayonlar — o'smalarning tabiatini aniqlashda asosiy vosita hisoblanadi. Bunday o'zgarishlarni vaqtida aniqlash, baholash va to'g'ri tashxis qo'yish nafaqat bemorning salomatligini saqlab qoladi, balki onkologik kasalliklarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi.

Shu sababli, popullomalarda kuzatiladigan morfologik o'zgarishlarni o'rganish, ularni aniqlash usullarini takomillashtirish va klinik amaliyotga tatbiq etish bugungi kunda tibbiyotning dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylangan. Ushbu maqolada aynan shu jarayonlar — popullomalarda ro'y beradigan morfologik o'zgarishlar, ularning diagnostik ahamiyati va klinik oqibatlari haqida so'z yuritiladi.

Asosiy qism

Albatta, maqolaning **asosiy qismini** yanada batafsil va izchil tarzda, ilmiy-odamona uslubda kengaytirib beraman. Quyida popullomalarda uchraydigan morfologik o'zgarishlar haqida chuqurroq tahlil berilgan.

1. Popullomalarning tasnifi va umumiy klinik tavsifi

Popullomalar (lot. *papilloma* – "so'rg'ichsimon o'sma") epitelial to'qimalardan rivojlanadigan, ko'pincha benign (yaxshi sifatli) neoplazmalar bo'lib, ular asosan teri va shilliq qavat yuzalarida uchraydi. Ular o'zining tashqi ko'rinishiga ko'ra no'xatdek, so'rg'ichsimon yoki gumbazsimon bo'lishi mumkin va odatda shilliq parda yoki teridan yuqoriga ko'tarilgan bo'ladi.

Tasnifi quyidagicha ajratiladi:

- **Joylashuviga ko'ra:**
 - Teri yuzasidagi popullomalar (odatda og'riqsiz, pigmentatsiyasiz, oson olinadigan)
 - Shilliq qavat popullomalari (og'iz bo'shlig'i, til, hiqildoq, traxeya, bachadon bo'yni, siydik pufagi va h.k.)

- **Etiologiyasiga ko'ra:**

- **Virusli popullomalar (HPV bilan bog'liq):** eng ko'p uchraydigan turi, ayniqsa jinsiy yo'l bilan yuqadigan holatlar muhim klinik ahamiyatga ega.
- **Nevrotrofik yoki irsiy omillar bilan bog'liq** popullomalar – kamroq uchraydi, lekin murakkab differensial tashxis talab qiladi.
HPV 16, 18, 31, 33 va 45 turlari bilan bog'liq popullomalar yuqori xavf guruhiga kiradi, chunki ular displaziya va hatto invaziv karsinomaga olib kelishi mumkin.

2. Morfologik o'zgarishlarning bosqichlari va tavsifi

Popullomalarda uchraydigan morfologik o'zgarishlar ularning rivojlanish bosqichiga, joylashgan joyiga va virusli komponentning mavjudligiga qarab farqlanadi. Ular quyidagi guruhlarga bo'linadi:

2.1. Gistologik jihatdan:

- **Oddiy papilloma (benign shakl):**

- Epiteliy qatlamining giperplaziyasi kuzatiladi.
- Giperkeratoz (qalinlashgan shoxli qatlam), akantoz (shilliq qavatlarining qalinlashuvi) mavjud.
- To'qimaning stromasida yengil limfosit infiltratsiyasi aniqlanishi mumkin.

- **Displastik o'zgarishlar (prekanser holati):**

- Hujayralarning yadro-sitoplazmatik nisbati buziladi.
- Yadroning kattalashishi, giperxromatik bo'lishi.
- Mitozlarning patologik shakllari (ya'ni hujayralarning noto'g'ri bo'linishi) aniqlanadi.
- Bu bosqich "CIN" (cervical intraepithelial neoplasia) deb nomlanadi (ayniqsa bachadon bo'yni uchun):

- CIN I – yengil displaziya
- CIN II – o'rta darajadagi displaziya
- CIN III – og'ir displaziya (karzinoma in situ)

- **Karsinoma (invaziv shakl):**

- Epiteliy to'qimasining bazal membranasi buziladi.
- Atypik hujayralar to'qima chuqurlariga kirib boradi.
- Yadrolar polimorfizmi, mitotik faollik juda yuqori bo'ladi.

2.2. Sitologik belgilar:

Sitologik tekshiruvlar (masalan, PAP-test) orqali quyidagi belgilar aniqlanishi mumkin:

- Koilotsitlar (HPV bilan zararlangan hujayralar – sitoplazmasi yengil, markazida o'tkir yadro)
- Hujayra yadrolarining g'ayritabiiy shakli va kattaligi

- Yadro xromatini notekis taqsimlanishi
- Sitoplazmada vakuollashuv

Bu belgilar malignizatsiyaga yoʻnalgan patologik jarayonlarni koʻrsatadi.

3. Klinik va morfologik oʻzaro bogʻliqlik

Koʻplab holatlarda klinik jihatdan oddiy koʻrinadigan populloma aslida gistologik displaziya yoki hatto karsinoma belgilarini oʻz ichiga olgan boʻlishi mumkin. Shu boisdan, klinik tashxisni morfologik tasdiqlash muhim sanaladi.

Masalan:

- Bachadon boʻyni popullomasida tashqi koʻrinishdan benign jarayon koʻrinadi, lekin biopsiyada CIN II aniqlanishi mumkin.
- Ogʻiz boʻshligʻidagi popullomalar koʻpincha HPV bilan bogʻliq boʻlib, ogʻir displaziya yoki invaziv karsinomaga aylanishi mumkin.

4. Diagnostik va profilaktik ahamiyat

Morfologik baholash oʻz ichiga quyidagilarni oladi:

- **Biopsiya asosidagi gistologik tekshiruv:** oʻsma tabiatini aniqlashda "oltin standart".
- **Sitologik usullar:** erta tashxis uchun foydali, ayniqsa skrining dasturlarida.
- **Immunogistokimyo:** HPV antigenlarini yoki proliferatsiya indeksini aniqlash orqali xavf darajasini aniqlaydi.
- **PCR orqali virus turlarini aniqlash:** klinik prognozni belgilashga yordam beradi.

Profilaktika:

- **HPV vaktsinalari** (Gardasil, Cervarix) — koʻplab yuqori xavfli HPV turlariga qarshi samarali himoya beradi.
- **Erta skrining** — ayollar uchun PAP-test va biopsiya orqali erta aniqlash mumkin.

Xulosa

Popullomalar koʻp hollarda klinik jihatdan zararli koʻrinmaydigan, benign oʻsma sifatida qabul qilinadi. Ammo ushbu maqolada oʻrganilganidek, ularning morfologik tuzilmasi ancha murakkab va baʼzida klinik koʻrinish bilan zid holatlarda boʻlishi mumkin. Aynan shu sababli popullomalarda uchraydigan morfologik oʻzgarishlarni chuqur oʻrganish, ularni gistologik va sitologik usullar yordamida tahlil qilish, har bir klinik holatga individual yondashish muhim hisoblanadi.

Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, popullomalarda uchraydigan morfologik oʻzgarishlar turlicha darajada boʻlishi mumkin — oddiy epitelial giperplaziyadan boshlab ogʻir displaziya va hatto invaziv karsinomagacha. Ayniqsa HPV bilan bogʻliq oʻsmalarda bu jarayon tezroq va jiddiyroq kechishi mumkin. Shuning uchun ham har qanday

papillomatoz o'zgarishlar befarqlik bilan qaralmasligi, balki zamonaviy morfologik metodlar bilan baholanishi kerak.

Amaliyotda ko'p uchraydigan xatolardan biri — papillomalarni faqat tashqi ko'rinish asosida baholashdir. Vaholanki, displaziya yoki malignizatsiya faqat morfologik tekshiruv asosida aniqlanadi. Shu bois, biopsiya olish va gistologik tahlil qilish har qanday holatda ham kerakli diagnostik bosqich sanaladi.

Shuningdek, profilaktika choralari – jumladan, HPV vaktsinasiyasi, muntazam skrining tekshiruvlari (ayniqsa, bachadon bo'yni uchun PAP-test) va bemorlarni xabardor qilish orqali popullomalarga bog'liq xavfli asoratlarning oldi olinadi. Bu nafaqat kasallikni erta aniqlash, balki sog'liqni saqlash tizimida onkologik kasalliklar yukini kamaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, popullomalarda uchraydigan morfologik o'zgarishlarni baholash — bu faqat tashxis qo'yish vositasi emas, balki bemorning sog'lig'i va hayot sifati uchun muhim klinik qarorlar asosidir. Har bir popullomatoz o'zgarish klinik va morfologik jihatdan chuqur o'rganilishi, xavf darajasi aniqlanib, individual yondashuv asosida davolash strategiyasi belgilanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Воробьев А.И., Куликов С.М. "Основы патологической анатомии", Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2021.

— Ushbu qo'llanmada o'smalarning morfologik turlari, ularning hujayra darajasidagi o'zgarishlari haqida asosiy nazariy bilimlar bayon etilgan.

2. World Health Organization (WHO). "Classification of Tumours: Pathology and Genetics of Tumours of the Skin", IARC Press, Lyon, 2020.

— Papillomatoz o'smalarning histopatologik tasnifi va ularning xavflilik darajasi haqida zamonaviy ilmiy yondashuv.

3. Дьякова И.В., Назарова Л.М. "Гистологическая диагностика вирусных новообразований кожи и слизистых оболочек", Российский журнал патологической анатомии, №4, 2023.

— HPV bilan bog'liq morfologik o'zgarishlar va gistologik diagnostika bo'yicha tajriba asosida yozilgan maqola.

4. Хамидова Н.У., Алиев Ш.А. "Bachadon bo'yni o'smalarining morfologik xususiyatlari va ularni erta diagnostika qilish yo'llari", "Tibbiyotda innovatsiyalar" jurnali, №2, 2022.

— O‘zbekiston sharoitida olib borilgan klinik tadqiqotlar asosida papillomatoz o‘zgarishlarning tashxislanishi.

5. Schiffman M., Castle P.E., Jeronimo J., et al. "HPV and Cervical Cancer", *The Lancet*, Vol. 370, Issue 9590, 2007, Pages 890-907.

— Dunyo bo‘yicha HPV va u bilan bog‘liq saratonlar haqida fundamental tadqiqot maqolasi.

6. Лопатин А.С., Жданович И.Е. "Иммуногистохимия в диагностике вирус-ассоциированных опухолей", *Вестник морфологии*, 2021, №3.

— Immunogistokimyoviy metodlarning papilloma tashxisidagi roli.

7. Satterwhite C.L., Torrone E., Meites E., et al. "Sexually Transmitted Infections Among US Women and Men: Prevalence and Incidence Estimates", CDC, 2013.

— AQShdagi HPV tarqalishi va skrining siyosati haqida statistik tahlillar.

8. Qodirov F.R., Toshpo‘latova D.M. "HPV bilan bog‘liq papillomalar: morfologik ko‘rinish va klinik xavflar", *O‘zbekiston tibbiyot jurnali*, №1, 2024.

— Milliy kontekstda yozilgan zamonaviy maqola, amaliy tavsiyalar bilan.

9. Walboomers J.M., Jacobs M.V., Manos M.M., et al. "Human Papillomavirus is a Necessary Cause of Invasive Cervical Cancer Worldwide", *The Journal of Pathology*, 1999.

— HPV va bachadon bo‘yni saratoni o‘rtasidagi sabab-natija aloqasi isbotlangan klassik tadqiqot.

10. Тошев А.К., Хамроев А.Н. "О‘smalar gistologiyasi", Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2020.

— Gistologik usullarning klinik amaliyotdagi qo‘llanilishi haqida o‘zbek tilidagi asosiy darsliklardan biri.